

27de 9br

1885

NUMISMATISK FORENINGS MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 18

Oktober

1931

BOGANMELDELSE

J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner 1481—1914. Et Tillæg og en Oversigt. København 1931. 206 Sider med mange Tekstbilleder.

Som Forfatteren udtaler i Forordet, indeholder dette afsluttende Bind til hans mønthistoriske Arbejder dels tidligere trykte Afhandlinger, dels nogle Tillæg og Tabeller over Møntværdier. Som de fleste tidligere Bind fremtræder ogsaa dette smukt udstyret med et rigt Billedstof, der er gengivet fra samtidige Valuationer (Vexellererbøger) og Mønter i Forfatterens egen Samling — og ikke mindst fra H. H. Schous Møntværk.

Det første Kapitel, Europæiske Møntforhold under Renæssancen, Kipper- og Wippertiden (S. 9—46), er Optryk fra Numismatisk Forenings Medlemsblad III, S. 29—40 og 44—60. Den eneste Tilføjelse (S. 45) er den tiltalende Forklaring af »kippe og vippe« som Synonymer for: at vippe de gode Mønter ud fra de slette.

Det andet Kapitel, Spredte Afhandlinger 1481—1689 (S. 47—134), indledes med Kong Hans' rhinske Guldgylden, en Afhandling, der har været trykt i Medlemsbladet V, S. 37—44. Det nye, uændrede Optryk gentager S. 50 (jfr. ogsaa S. 144) den gamle Opfattelse af Kong Hans' støbte Gyldengroschen uden at nævne, at der senere (i Norsk Numismatisk Forenings Småskrifter Nr. 3, S. 8 f.) er fremsat den begrundede Formodning, at disse »Dalere« skyldes en Misforstaaelse i Berndt Arndts' Müntz-Buch fra 1610, hvorefter senere Tidens Samlere har ladet dem gøre og efterstøbe.

Den næste Afhandling, Den nordiske Syvaarskrigs Indflydelse paa Frederik II.s Møntvæsen (S. 56—76), er ligeledes et uforandret Optryk fra Medlemsbladet V, S. 281—300. Hvor fortræffelig denne Afhandling end er, maa den forventede »senere Bearbejder af Frederik II.s Mønthistorie« være varsom med at bygge alene paa de her med-

delte Uddrag af Rentemesterregnskaberne 1562—82. Straks den første Post (S. 57) er urigtig gengivet: 4900 Daler, skal være 16.922 fl. 4 sk. (udmøntet i 2 fl. Stykker af 4900 Daler). S. 59 nævnes under 1564 7 Maj en Mønter Lauritz Hansen; det er en Fejlæsning for Lauritz Hammer, den kendte Møntmester paa Bremerholm, som ogsaa nævnes S. 60. Paa denne Side opføres under 1564 5 Nov.—30 Dec. 5,787 Dl. , skal være 5,787 Dl. 2 fl. 12 sk. , og under 1565 1 Jan. 40.000 fl. , læs 60 fl. (kontrolleret af Summa lateris: 1060 fl.). Andre urigtige Bagateller forbigaas her, thi det vigtigste ved Afhandlingen er jo ikke disse Uddrag, men den Mønthistorie, der er bygget paa dem. Der er ingen Tvivl om, at Dr. Wilcke, der har skrevet baade om Kong Hans' og Frederik II.s Møntvæsen, selv er bedst kaldet til at skrive den efterlyste Mønthistorie 1481—1588.

Derefter følger Afhandlingerne: Speciedaleren (3 Mark) 1563 fra Medlemsbladet III, S. 153 f., 1575: 4 sk. dansk = 4 sk. lybsk fra Mbl. I, 210 ff. og Frederik II.s Flensborg-Mønt fra Mbl. V, 92 f. og 59. I denne sidste interessante Artikel er ikke taget Hensyn til, hvad der senere er skrevet af Erwin Nöbbe (Flensburg als Münzstätte i: Flensburg, ein Heimatbuch, 1929 og Flensburg som Møntsted, Mbl. XII, især S. 12), men den sidste Forfatter synes paa den anden Side at have overset Dr. Wilckes Afhandling, der fremdrog et hidtil ukendt Aktsykke fra Statsarchivet i Slesvig.

Afhandlingen: Speciedaleren 1572 (S. 83 ff.) er optrykt fra Medlemsbladet V, S. 102 f. og VII, S. 116. Det er et Spørgsmaal, om Dr. Wilcke har Ret i at hævde »Beskrivelsens« (og C. T. Jørgensens) Formodning om, at denne Specie var bestemt til Brylluppet, der fejredes den 20. Juni 1572. Dens ringere Lødighed: 14 i Stedet for $14\frac{1}{18}$ Lod, tyder egentlig ikke paa en Festmønt. Men Rentemesterregnskaberne, som Forfatteren her mærkelig nok ikke har raadspurgt, viser tværtimod, at denne Speciedaler hovedsagelig har været bestemt til Betaling af de aftakkede Krigsknægtes Sold. Ja, Stemplerne var skaaret og Prøveafslag taget, før Kongen overhovedet havde set og udvalgt sin tilkommende Brud, endsige bestemt sig for at holde Bryllup. I Rentemesterregnskabet for 1. Maj—31. December 1571 er optegnet (Folio 211): »Samme Dagh [30 Octobris] Anndttuordett hanns Mønntther att formønthe i daller aff medtt konng. Maj. Conntther fei som Biørnn Andersenn sidenn Annammit och sennde till her hoffmester i gamble dall.« — Den Isersnider, som havde skaaret Stemplerne, er navngivet i samme Regnskab (Folio 150) som Cort Dellhusen, der efter Navnet

at dømme var en Slægtning af den nævnte Hans Mønter (Møntmesteren Hans Dellhusen): »Thenndt 22 Decembris Anthuordet hanns Mønnther som Ko Maj skiencthe enn Isser snider widtt nafn Cortt Dellhusenn thill enn Cledingk for the Jernn stempeler handt haffuer till the Daller nu førmønnthiis schulle xvj d mœnnt.« Aarstallet 1572 er, hvad Anbringelsen i Feltet kan tyde paa, senere skaaret ind i Stempellet. — Om Udmøntningens Størrelse og Anvendelse oplyser Rentesmesterregnskabet for 1572 (Folio 126 f.): »Den 23. Juli gjorde Niels Pedersen Renteskriver Regnskab for 57.550 Daler med K. M. Conterfei han paa adskillige Tider havde annammet af Hans Møntemester fra den 19. Febr. og til den 7. Juli næst forleden, som beløb tilsammen 60.893 Daler hvoraf han haver antvordet Johannes Baptista og Hans Stissen, som de førte til Hamborg og der antvordet Aruid Huitfelt og Nichel Truchenbrott til Churfyrstens og og Greven af Svartzborgs Befaling 6000 Daler med K. M. Conterfei og den 12. Juni antvordet Aruid Huitfelt og Nichel Truckenbrott, som de førte til Lybæk og der skulde betales de tyske Ryttere udi deres Termin, dennom var forskreven af K. M. til Sanct Hans Dag Midsommer 51.550 Daler med K. M. Conterfej « — Der bliver visselig efter dette Regnskab ingen Dalere »med K. M. Conterfej« tilovers til Bryllupsfesten! — Derimod vil Anmelderen henlede Opmærksomheden paa Rigsvaabenets tre Kroner, der her for første Gang er anbragt paa F. II's Mønter. Det var jo den vigtigste Frugt af Syvaarskrigen, at de 3 Kroner blev staaende i det danske Vaaben, og det har sikkert været Kongen en Tilfredsstillelse at se dem anbragt paa Dalerne, der sloges af det svenske Sølv fra Elfsborgs Løsen. Daleren har saaledes snarere Karakter af »Sejrsdaler« end »Bryllupsdaler«.

Derefter følger de udmærkede Afhandlinger om Frederik II.s Guld mønt 1584 (S. 85—90), optrykt fra Medlemsbladet I 204—07 og III 104, med Tillæg: Stempelskærer Christoffer Angerer (S. 90 f.) fra Mbl. V 301 f., og Prinsens Daler 1590 (S. 91—95) fra Mbl. I 208 og III 133—36. — Det er Dr. Wilcke, der har knyttet Navnet »Prinsens Daler« til Christian IV.s Specie 1590 paa Grund af en Post i Rentesmesterregnskabet 1591—92 (Folio 84), der nævner et Beløb i »Prindsens Daller«, indsendt fra Lensmanden i Svavsted Amt; Dr. Wilcke tænker sig derefter, at denne Mønt er slagen i Hertugdømmerne (i hvilket Møntsted? maa man vel spørge). Da Dr. Wilcke for 13 Aar siden skrev sin Artikel og i 1924 gentog Resultatet i Mbl. VIII S. 22, vidste han aabenbart ikke, at »Prinsendaler« forekommer i Regnskaber alle-

rede før 1590 og altfor hyppigt til at kunne angaa en dansk Mønt, der (efter hvad Forfatteren har paavist) er præget ved en enkelt Lejlighed til Brug for Fru Giørvel Faddersdatter og Peder Brahe. »Prinsendaler« er nemlig Navn paa de nederlandske Dalere, som blev slaaet efter Opstanden og benævnte efter Prinsen af Oranien for at skelnes fra Kongedalerne fra Philip II. Det er meget naturligt, at disse nederlandske Mønter gennem Studehandelen er kommet Lensmanden i Svavsted i Hænde. De er jo opført imellem tyske Mønter, som Lensmanden har »annammit for Kornn, Smør, leffuenndis Queg og anddre adskillige warer.« Dr. Wilcke har siden (gennem Frhr. v. Schröters Wörterbuch der Münzkunde?) faaet Kundskab om de nederlandske Dalere og har derfor i det nye Optryk gjort et Indskud, der paa Trods af al Sandsynlighed skal redde Navnet »Prinsens Daler« for Christian IV.s Daler 1590: »Ihvorvel Prindsens Daller *kan* hentyde til hollandske Dalere, slaaede under Prinsen af Oranien og forsynede med en gerustet Krigsmand med Skjold paa Forsiden, er det dog ogsaa muligt, at o. s. v.« Det vil visselig ikke være let at paavise den Forbindelse mellem Bevillingen til Fru Giørvel og Herr Peder og den Svabstedter Lensmands Pengebeholdning, som alene gør Dr. Wilckes Navnefæste af Daleren 1590 mulig!

Artiklen: Dronning Sophias Guldmønt 1591—93 (S. 95 ff.) giver kun et lille Tillæg af Billedstof til Dr. Wilckes Afhandlinger i Medlemsbladet III S. 99-102 og V S. 45-48, optrykte i Mbl. VIII S. 12-22. — Artiklen: Festspecierne 1596—97 (S. 97 ff.) er heller ikke Optryk af de tidligere Artikler i Mbl. I 97, II 58 f. og VIII 22 f., men et Tillæg, hvor Forfatteren ved Illustrationer søger at vise Muligheden af en Paavirkning fra de florentinske Sølvpiastre paa de danske Dalere, som han antager prægede i Anledning af Christian IV.s Kroning og Bryllup.

Afhandlingen: Dansk Sovereign 1608 (S. 100 f.) er delvis optrykt fra Mbl. VI S. 277—83. (Fra Christian IV.s Tid: Breddaler og Sovereign). — Løvedaleren fra 1608 (S. 101—14) er tidligere trykt i Mbl. I 65—77. — Danske Guldriddere 1611—13 (S. 114 ff.) giver en lille Tilføjelse til Artiklen i Mbl. I S. 101 f. — Dansk Piaster fra 1624 (S. 116 ff.) er optrykt fra Mbl. I S. 57 ff., derimod er Notitsen (Piasteren fra 1624) i Mbl. I S. 125 ikke benyttet, og det er vel ogsaa usandsynligt, at »den Indianske myndt«, som Christian IV nævner i sit Brev af 22. Marts 1622, har haft nogen Forbindelse med Piasteren. — Artiklen: Møntmærket Vibenh (S. 119 f.) henleder Opmærksom-

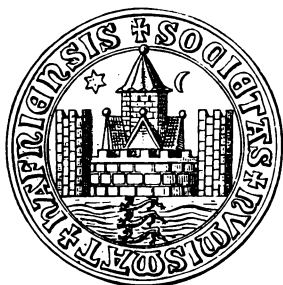
heden paa Lauerentzens Henførelse af Fuglen paa Mønter fra 1620 ff. til Borgmester Mikkell Vibe, hvis Vaabenmærke var en Hærfugl (Beskrivelsen af 1791: Vibe). — Afhandlingerne: Krone 1618 og Piaster 1624 i Trankebar (S. 120—24) er optrykt fra Mbl. V S. 80—84, Møntens Folk c. 1620 (S. 124 ff.) fra Mbl. III S. 111 f., Glückstadt Møntsted (126—30) fra Mbl. V S. 95—102. Her (som flere Steder) maa man beklage, at Forfatteren ikke har benyttet sit tidligere anvendte smukke Billedstof. — Afhandlingen om Stempelskærer Jeremias Herclus (S. 130—134), der tidligere er fremkommet i Mbl. III S. 173—76, afslutter Rækken af disse gennemgaaende interessante Artikler.

Det tredje Kapitel: Møntværdier 1481—1625 og 1670—1726 er det væsenligst nye i denne Bog. Forfatteren hævder Beregningen af den kølske Vægtmark til 233,855 g som anvendelig helt tilbage til det 16. Aarhundrede. Men det er et historisk Fejlsyn at tro, at man endog for middelalderlige Udmøntningers Vedkommende kan regne med en Nøjagtighed af Milligram — for ikke at tale om Finhedsbestemmelser i Tusinddele. Dr. Wilcke polemiserer (S. 156) imod nærværende Anmelder, der har dristet sig til at paastaa, at den kølske Mark i Danmark i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede ikke kan bestemmes nærmere end med et rundt Tal til 230 g: »Galster udtaler ganske vist, om med Føje faar staa hen, at Markens Vedtagelse i Berlin 1821 til 233,855 g er en Fiktion, men indrømmer i samme Aandedrag, at 234 g var den historisk rigtigste Vægt.« Dette er et ganske fordrejet Citat. Der staar nemlig ordret (Festskrift til Kr. Erslev S. 285 med Henvi-
ning til Grottes Münzstudien): »Den nu almindelig anvendte Omregning af en kølsk Mark til 233,855 g er en Fiktion, vedtaget i Berlin 1821, hvorved man opnaaede Enhed imellem Længdemaal (rhinsk Alen) og Vægt, men ikke tog noget Standpunkt til, hvilken af de »kølske« Mark, der anvendtes rundt om i Landene, og som varierede fra 231 til 234 g, der var den historisk rigtigste.« Antagelsen af en i Danmark benyttet Vægtmark paa omtrent 230 g er ikke udregnet alene »ved at veje 8 tilfældige Møntstykker og tage deres samlede Vægt som Norm,« men bygger tillige paa Vejning af samtlige danske Mønter fra det 16. Aarhundrede (Kong Hans' Noble iberegnet) i den kgl. Samling. Dr. Wilcke kender øjensynlig ikke den betydelige Literatur, der foreligger om Vægten af den kølske Mark i ældre Tid. Benno Hil-
liger har saaledes i Historische Vierteljahrschrift III 1900 S. 161—215 i grundlæggende Studien zu mittelalterlichen Massen und Gewichten bl. a. søgt at vise, at den middelalderlige kølske »Gewichtsmark«

vejede 215,496 g og var den samme som den skandinaviske Mark og næsten som den romerske 8 Unce Vægt (218,3 g). P. Guilhermoz har med Udfoldelse af megen Lærdom i Note sur les poids du moyen âge (Bibliothèque de l'école des chartes LXVII 1906 p. 161—233 og 402—450 jfr. LXXX 1919 p. 5—100) villet paavise Identitet mellem den kølnske Mark og den middelalderlige engelske Towermark, der begge skulde veje 229,456 g. Luschin v. Ebengreuth og H. Buchenau er ved praktiske Arbejder med Møntfund kommet til lignende Resultat, medens ganske vist Hilliger ad theoretisk Vej har bestridt Rigtigheden af Guilhermoz' Udregninger.

G.

(Sluttes).

NUMISMATISK FORENINGS MEDLEMSBLAD

BIND XII

Nr. 19

November

1931

27de 9br

1885

BOGANMELDELSE

(Sluttet).

Naar Dr. Wilcke det anførte Sted sluttelig henviser til en Autoritet som Dr. W. Jesse, der »i sit fortrinlige Arbejde over de vendiske Mønter lige fra 1225—1572 (har) regnet med en Vægtmark paa 233,8 g,« maa det erkendes, at saaledes staar at læse i en Fodnote S. 209 i det anførte Værk, men i Virkeligheden er den Vægtmark, Dr. Jesse har benyttet, højst varierende, hvad enhver vil kunne overbevise sig om ved at efterregne hans Tabeller. Som Exempel benyttes Tabel I Der Münzfusz des lübischen Pfennigs:

	Schrot (Stück)		Rauhgewicht in g		[Derefter kölnsk Mark i g]
um 1225	408	×	0,573	=	233,784
	412	×	0,56	=	230,72
1255	466	×	0,501	=	233,466
1293	480	×	0,477	=	228,960
1304-05	498	×	0,469	=	233,562
1324	508	×	0,45	=	228,60
1329	532	×	0,44	=	234,08
1350	576	×	0,405	=	233,280
1392	558	×	0,418	=	233,244
1422	684	×	0,34	=	232,56
1424	696	×	0,336	=	233,856
1432	744	×	0,314	=	233,616
1433	768	×	0,304	=	233,472
1492	864	×	0,27	=	233,28
1572	654	×	0,388	=	253,752

Det samme Forhold viser de følgende Tabeller, hvoraf kun skal nævnes Tabel 3 b, hvor Sechsling af 1424 (= Dronning Philippas

Søsling) er beregnet efter en Vægtmark til 227,808 g ($168 \times 1,356$ g). Her er ikke Stedet at gaa i Rette med Dr. Jesses Resultater; men det er de skrøbeligste Støtter, Dr. Wilcke har fundet til at afstive sin Paa-stand om den gennem Aarhundreder uforanderlige kølnske Vægtmark.¹⁾

Var det i ældre Tider vanskeligt at finde den rette Vægt, fordob-ledes Vanskelighederne, naar Talen var om Sølvets rette Finhed. Her foreligger for Dr. Wilcke overhovedet ingen Problemer, men han gaar ud fra som givet, at Nutidens Krav om Nøjagtighed og Beregning i Tusinddele uden videre lader sig overføre paa Middelalder- og Re-naissancetid. Ogsaa det er et meget stort Kapitel, her skal blot exem-pelvis henvises til Luschin von Ebengreuths Artikel om »Fehlerquel-len, welche bei Prüfung des Feingehalts von Mittelaltermünzen zu beachten sind,« i Festskrift til Heinrich Buchenau (München 1922) S. 28—33. Men naar Forholdene ligger saaledes, kan man da ikke spørge, om ikke ogsaa de tilsyneladende saa nøjagtige Skemaer, Dr. Wilcke har udarbejdet for Christian IV.s og senere Kongers Mønter er »noget af en Lygtemand,« som Forfatteren andetsteds udtrykker sig. Det er forhaabentlig ikke Tilfældet, naar man blot i Erkendelse af menneskelig Ufuldkommenhed (i al Fald i gamle Dage!) indrøm-mer et vist »Remedie«, en Fejlregningsmulighed paa et Par Procent. Og da vil den Forskel, der er paa den kølnske Vægtmark til c. 230 g og den moderne Fiktion til 233,855 g være af underordnet Betydning.

Det Spørgsmaal, som alle Historikere uvilkaarligt stiller om hen-sarne Tidens Mønters Værdi, udregnet efter deres Købeevne i danske Kroner, lader sig næppe nogensinde besvare paa en i alle Henseender fyldestgørende Maade. Dette har ikke mindst Dr. Wilcke selv kraftigt

¹⁾ Dr. Wilcke har anmodet om Optagelse af følgende til Anmelderen stilede Indlæg:

»Idet jeg takker for Deres saa indgaaende og elskværdige første Anmeldelse af mit sidste Arbejde, som jeg maaske en anden Gang andetsteds vil faa Lejlighed til at komme tilbage til, vil jeg dog gerne straks, da De har ment, at jeg har givet et fordrejet Citat af Deres Afhandling om Reynold Junges Møntregnskaber, gøre opmærksom paa, at De selv ikke citerer Deres egen Udtalelse i nævnte Afhandling om den kølnske Mark korrekt. Der staar i den trykte Gengivelse p. 285 saaledes: »men ikke tog noget Standpunkt til, hvilken af de »kølnske« Mark der anvendtes rundt om i Landene, og som varierede fra 231 til 234 g, der var den historisk rigtigste.« Der mangler altsaa det Komma mellem »Mark« og »der«, som De nu har sat ind i Teksten og som i høj Grad forandrer Meningen af den lange Sætning. Jeg har forstaaet denne som i min Bog anført, og jeg synes egentlig, det havde været mere loyalt, om De havde indrømmet, at De har overset en Trykfejl i Deres trykte Text fremfor — som jeg maa formode — paa Grundlag af Deres Manuskript, som jeg jo ikke har kendt, at rette saa stærkt et Skyts mod min Opfattelse af Deres citerede Udtalelse. Liden Tue kan vælte stort Læs! 2. Oktbr. 1931. J. Wilcke.«

Anmelderen maa henstille til Læserne selv at bedømme, om det af ham oversete Komma virkelig kan ændre Meningen i det S. 227 i forrige Nr. anførte Citat, og om hele denne Berigtigelse overhovedet er Tryksværten værd.

betonet (f. Ex. i Mbl.VIII S. 289 ff.). Og hvis man vil spørge, om da alle de mange besværlige Forarbejder er gjort til at udfinde »Pristallet« Aar for Aar (og Provins for Provins?), maa man vistnok svare benægtende. Ikke desto mindre er Vovestykket nu udført i en Række flittigt udregnede Tabeller, der viser Købekraft og Omsætningsvægt ligefra 1481 til 1914. Dr.Wilckes Sagkundskab og kendte Grundighed er Borgen for, at de udarbejdede Tabeller er de bedst mulige, der kan opstilles, og man maa haabe paa, at de maa kunne staa Prøve for kommende Tiders Historikere og Nationaløkonomer.

I et afsluttende fjerde Kapitel »Fra Middelalderen« følger først en Artikel AACINE IGNVNDEI (S. 175—79). Forfatteren polemiserer indledende imod Anmelderen, der i Auktionskataloget over Bruuns Doubletsamling (Nr. 4886) har opført Mønten under Olov Skotkonge, Sverige, og i Kataloget over L. E. Bruuns Mønt- og Medaillesamling (Nr. 8851) under Haakon Jarl, Norge (begge Steder dog med Henviſning og Forklaring).¹⁾ Det skal være misvisende, at der er henvist til, at Typen er lignende Olov Svenskekonges Mønter, da Typen omfatter flere nordiske Mønter; her skal da tilføjes, at det ikke er den saakaldte Ethelreds Type C (Cruxtypen) alene, der menes, men tillige hele Arbejdet, Stil og Bogstavformer, som henfører »Aacnnemønten« til samme Værksted, som de svenske Mønter. — »Men dernæst er Forsideomskriften forsaavidt slet ikke forvirret, som den i hvert Fald tydelig indeholder Navnet AACINE.« Her maa man have Lov at spørge: er dette da Navnet Haakon? I Møntomskrifter gengives Navnet latiniseret ved HAQVINVS og i Sagaerne lyder det Hákon. Kunde man udelade det stærkt betonedede H i Forlyd? AA, der ganske vist er moderne Skrivemaade, forekommer ikke i Sagatiden (se E. H. Lund, Norsk-isländske dopnamn (Uppsala 1915) Sp. 448—51 og E. Björkman, Nordische Personennamen in England. Halle 1910 S. 60 f.). Hvad er Π for et Bogstav? Det er øjensynlig hverken v (u) eller o, thi disse Bogstaver forekommer ogsaa i Møntens Omskrifter. Hvis det er Møntherrens Navn, skulde man vente, at hans Titel fulgte efter; men ingen vil kunne finde »comes Norvegiæ« eller lignende eller den nordiske Jarletitel gemt i IGNVNDEI. — Kong Ethelreds crux-Type er fremkommet tidligst c. 990, — en engelsk Forfatter sætter den i Forbindelse med den første Danegæld 991. Haakon Jarl maa visselig have skyndt sig med at efterligne den

¹⁾ Hvis der afkræves en yderligere Forklaring skal tilføjes, at Anmelderen i L. E. Bruuns Hovedkatalog ønskede at vise den videst mulige Imødekommenhed overfor den afdøde Samlers Anskuelse, et Forhold, hvorom ogsaa kan henviſes til The Numismatist June 1930 p. 354 (Paganism or christianity on the Vikings' coins).

nye engelske Mønt, inden han blev myrdet 995. Og trods sit fjendtlige Forhold til den nye Lære sætter han altsaa Christi Kors, »crux«, »(s)ignum dei« paa Mønten. Det er altsammen muligt, men ikke sandsynligt. — Det nye, Dr. Wilcke mener at kunne fremdrage, er en norsk Mønt, »der formentlig med Rette er henført til Irland i det Tidsrum, der her kan være Tale om, en Mønt, paa hvis Revers findes $\text{†RFEENMON} \cdot \Lambda \cdot \text{TNAI}$ efter Afbildningen snarere †RFFEN etc. Der kan vel næppe være nogen Tvivl om, at vi her har det samme Møntmesternavn for os« (nml. REFEREN paa AACINE -mønten). Paa Grundlag heraf slutter Dr. Wilcke, »at vor omstridte Mønt er slaaet for en Haakon i Irland. Der kan da ikke vel være Tale om nogen anden end Haakon Jarl« [Sigurdssøn]. Hertil slutter sig en Række Gisninger: »Ikke er det urimeligt at antage, . . . Ja, det er vel endog ikke helt fjernliggende at formode . . . o. s. v.,« som vilde ægge til Indsigelse, hvis det var Umagen værd. Mønten af samme Møntmesternavn er af Dr. Wilcke fundet i Roth: *The coins of the Danish kings of Ireland*, London 1910 plate I 15; men Roth har sat sig til Opgave at samle og udgive alt, hvad der mulig kan have Tilknytning til Irland, og medtager følgelig mange Mønter, der blot har forvirrede Omskrifter, uden derfor at ville fastslaa, at de just er irske; de kan være prægede af Nordboerne i Hjemlandet eller andetsteds paa de britiske Øer. En Mønt, præget med samme Bagsidestempel som RFFEN etc. men med Forsideomskrift †EDELREDREXANGL , er 1839 fundet i Valby ved Roskilde og opbevares i den kgl. Møntsamling. Den af Roth gengivne forvirrede Forsideomskrift gaar (hvad man paa Forhaand kunde vente) tilbage til denne Ethelredsmønt, og gemmer naturligvis ingen Reminiscenser af Navnet Olav (Tryggvason), saaledes som Dr. Wilcke formoder. — Det vilde være naturligt, om en Forfatter, der vender sig til et nyt Emne, orienterer sig i den nyere Literatur og tager Stilling til de sidste Indlæg i Discussionen; men Dr. Wilcke kender hverken *H. Alexander Parsons*, *The earliest coins of Norway*, Numismatic notes and monographs No. 29 New York 1926 (anmeldt i Mbl. X S. 167 f.) eller *Hans Holst*, *The Obverse Legend on the Oldest Norwegian Coin* Numismatic Chronicle 5 Ser. VII London 1927 S. 307—12. Navnlig den sidste Afhandling vilde have retledet Dr. Wilcke paa Gisningernes vildsomme Veje; men forøvrigt nærer Anmelderen vedblivende (i Modsætning ogsaa til Dr. Holst) den største Tvivl om, at AACINE skal gengive Navnet paa nogen Møntherre.

Den næste Afhandling OTAFI REX AN COF (S. 179—85) er tidligere

trykt i Numismatiske Meddelanden XXIII, Svenska numismatiske foreningens Jubilæumshefte 1923 S. 54—59, der atter er en ny Udgave af Artiklen Oluf Skötkonungs Mønt i Mbl. III S. 14 f. og 21 (jfr. 71 f.). Artiklen er fremkaldt af Professor L. Fr. Löfflers Afhandling: Tolkning av inskrifterna paa några Olof-Skötkonungsmynt i Numismatiske Meddelanden XXI 1918, hvor Forfatteren (S. 24) havde henstillet ANCOF som en Gaade, han maatte overlade til Læserne at løse. Dr. Wilcke opløser Ordet i to, hvoraf det første skal være en (svensk?) Præposition = »paa eller ved«; det sidste skal være »en Forkortelse af det latinske Ord collis (collem) = Høj. Upsalas Navn lød paa Gammel-svensk »Uppsalir« ɔ: de høje Sale eller Sale paa Højen« og altsaa betyder Omskriften: Oluf Konge paa Højen ɔ: i Upsala. — Allerede i 1919 har Rigsantikvar Dr. Janse, Professor L. F. Löffler og Dr. Bror Schnitger paavist Urimelighederne i denne Fortolkning uden dog at rokke Dr. Wilcke det ringeste i hans Meninger (»naturligvis, Filologerne satte muligt alligevel ligesaa lidt deres Lys under en Skæppe i Upsala omkring Aar 1000 som i Stockholm 1919« Mbl. III S. 72). Anmelderen maa derfor lade yderligere Kritik af »Forklaringen« ligge: tro den, hvo, som vil. Anmelderen vil dog fremdeles være tilbøjelig til at slutte sig til den gamle, forkastede Forklaring, at ANCOF er den ukyndige Stempelskærers Gengivelse af Ethelreds Kongetitel, hvis rette Betydning ikke har været forstaaet.

Den sidste Artikel »Borgerkrigsmønternes Ordning« (S. 185—200) er paa en enkelt Tilføjelse nær optrykt fra Numismatiske Meddelanden XXV (1930) S. 7—31. — Til Forklaring af de mange Henvisninger til Anmelderens Meninger skal oplyses, at Manuskriptet til en lignende Artikel i 1924 blev ham indleveret, for at han derom paa Embeds Vegne skulde afgive Udtalelser. Det er disse Vedtegninger, Dr. Wilcke (næppe helt loyalt) har benyttet. Det af Hauberg i 1884 opstillede System for Borgerkrigsmønternes Ordning var (som af Hbg. selv ofte fremhævet) en i Praksis brugbar Arbejdshypothese, og det er al Ære værd, at Ordningen i det store og hele slaar til i 9 af 10 Tilfælde. Men selvfølgelig kan man fremføre mange Enkeltheder, som trænger til »Forbedring«. De fleste af Dr. Wilckes kritiske Bemærkninger er da ogsaa fremsat tidligere ligefra den tyrkiske Generalkonsul Mansfeld-Büllner 1887 til »Nationalmuseets Arbejdsmark« 1928, hvor der (S. 38—48) er trykt en Artikel om »De Fredløses Falskmøntnerværksted paa Hjelm«, som Dr. Wilcke dog ikke har benyttet. Derimod har Dr. Wilcke i en Artikel om Møntfundet i Nykøbing Odsherred (Mbl. XII S. 190) set en tidligere omdisputeret Mønt med

3 Kroner henført til Roskilde før 1290; paa Grundlag af de tre Kroner antager Dr. Wilcke nu, at Mønten er svensk(!). Der er et gabende Svælg mellem de danske Borgerkrigsmønter og de samtidige svenske Mønter, der meget betegnende saa godt som aldrig findes i Danmark Vest for Øresund. De 13 fremmede Sølvmønter laa indpakket for sig i Lerpotten fra Nykøbing (se Mbl. XII S. 176). De 8 Mønter med tre Kroner i Præget laa derimod blandet mellem de flere Tusinde andre Borgerkrigsmønter, fra hvilke de ikke afviger hverken med Hensyn til det ringe Stempelskærerarbejde eller Lødighed. Selv om de tre Kroner er anvendt som heraldisk Bitegn i et svensk Kongesigil fra 1275, vilde det ikke afholde en dansk Stempelskærer og hans Foresatte fra at benytte Motivet, naar det gjaldt om at hitte paa et nyt Præg til en ny Aargang af ringholdig Mønt. Af den Slags »Laan« er paavist mange. Iøvrigt maa Anmelderen tiltræde en Del af Indvendingerne, for saa vidt de giver Udtryk for hans egne Anskuelser, især hvad angaar Møntstederne Odense og Saksøbing. Men saa kaotisk, som Møntrækken 1241—1377 efter Dr. Wilckes Fremstilling synes at være, er den naturligvis ikke. Anmelderen tror ligesom sin Forgænger, den af vor middelalderlige Mønthistorie saa højtfortjente Museumsinspektør Hauberg, paa Muligheden af at kunne datere middelalderlige Møntfund ogsaa fra denne Periode paa et Tiaar i det mindste.

Georg Galster.